

Yttrande över SOU 2026:31

Ett investeringsprogram för kultur

Till Kulturdepartementet

Diarienummer Ku2026/00479

Avsändare Lou Mouw, program- och verksamhetsansvarig, Platform Stockholm; masterstudent, Handelshögskolan i Stockholm

Om avsändaren och underlaget

Jag är program- och verksamhetsansvarig vid Platform Stockholm, ett ateljéhus och galleri i Stockholm. Yttrandet lämnas i eget namn, inte för min arbetsgivares räkning. Enligt remissen har allmänheten rätt att lämna synpunkter på betänkandet.

Under våren 2026 genomförde jag, inom ramen för min masteruppsats vid Handelshögskolan i Stockholm, en intervjustudie om svensk kultursamverkan med femton intervjuer i två återkommande kultursamarbeten. Uppsatsen lades fram i maj 2026. Med detta yttrande vill jag tillföra remissbehandlingen resultat från den undersökningen, eftersom de gäller en fråga som betänkandet lämnar öppen, nämligen vilket arbete som avgör vilka aktörer som kan ta emot breddad finansiering. När jag i det följande skriver "mitt underlag" eller "uppsatsen" avses denna studie. Sidhänvisningar avser SOU 2026:31.

1. Sammanfattning av yttrandet

Sårbarheten utredningen beskriver är verklig, men förklaringen är ofullständig. Utredningen förklarar den med att många kulturinstitutioner är ensidigt beroende av offentliga bidrag (s. 9). Mitt underlag pekar på en annan orsak. Den offentliga basen krymper medan ansvaret skjuts nedåt, och samarbetena hålls uppe av ett arbete som ingen betalar för. Att bredda finansieringskällorna kan vara ett rimligt mål, men det löser inte det problemet. Mot grundförslaget att införa kultur som ändamål för skattegynnade gåvor har jag inga principiella invändningar. Även skattereduktionen är dock offentliga medel, i form av uteblivna skatteintäkter, och den följer givarnas val. Dess fördelning bör därför följas upp på samma sätt som matchningens.

Matchningsförslagen är däremot utformade så att de fördelar offentliga medel efter förmågan att dra in privat kapital. Den förmågan är ojämnt fördelad, och den vilar på ett arbete som betänkandet inte räknar. Reformen riskerar därför att styra resurser till aktörer som redan står stadigt, medan de mest beroende blir utan, vilket fördjupar den sårbarhet programmet ska åtgärda. Invändningen finns redan i utredningens eget material. Norge avskaffade en snarlik ordning 2021, i samband med ett regeringsskifte, med argumentet att det inte ska vara förmågan att attrahera privat kapital som styr hur resurser fördelas (s. 102).

Jag tillstyrker investeringsprogrammets ambition och har inga principiella invändningar mot skattereduktionens grundförslag. Jag avstyrker matchningsförslagen i deras nuvarande form. Invändningarna gäller i första hand det semiautomatiska systemets golv på en miljon kronor och tyngdpunkten på statligt initierade kampanjer av nationell betydelse. Fyra ändringsförslag sammanfattas i avsnitt 5.

2. Arbetet som inte räknas

Utredningen utgår från att för lite privat kapital når kulturen och att rätt incitament ska frigöra det. Med den ramen blir institutionerna underfinansierade mottagare som väntar på pengar. Ramen fångar inte arbetet som avgör vem som kan ta emot dem.

I mitt underlag kallar jag det arbetet *det osynliga infrastrukturarbetet*. Det är det löpande arbetet med att hålla ett samarbete så sammanhållet och begripligt att en finansiär över huvud taget kan bedöma det. Innan en region, en stiftelse eller en privat givare kan ta ställning till ett samarbete har någon översatt det till finansiärens språk, år efter år. Så länge arbetet utförs syns det knappt, och när det upphör faller efter hand också samarbetet sönder.

Samma arbete som gör en aktör finansierbar avgör också om aktören kan attrahera en gåva. En etablerad institution med upparbetade givarkontakter kan möta en privat donator. Den som bär sitt samarbete ensam och utan marginaler har sällan den möjligheten.

Betänkandet ser detta lager av arbete men lägger det åt sidan. Utredningen konstaterar att en inte oväsentlig del av kultursektorn bärs upp av ideellt, ofta oavlönat arbete (s. 35). Om de mindre aktörerna i civilsamhället skriver den att verksamheten "redan i dag i stor utsträckning är privat 'finansierad', då ofta genom enskildas ideella arbete", och att det "kan därför på ett sätt uppfattas som missvisande att tala om breddad finansiering i dessa sammanhang" (s. 38). Uttrycket breddad finansiering avser enligt betänkandet "snarare ... den typ av större kulturinstitutioner" som uppbär större offentligt stöd.

Reformen riktar sig alltså främst mot de större institutionerna, samtidigt som de mindre redan bär sin verksamhet med obetalt arbete. Utredningen frågar inte vad som händer med det arbetet när incitamenten börjar belöna stora gåvor.

3. Förslagen fördelar efter insamlingsförmåga

KLYS har varnat för snedfördelning och betonat att armlängds avstånd och konstnärlig frihet måste värnas. Jag delar den oron. Snedfördelningen följer av hur förslagen är konstruerade, och det syns tydligast i golvet för det semiautomatiska systemet och i kampanjerna av nationell betydelse.

Golvet på en miljon kronor

Det semiautomatiska systemet förstärker privata gåvor "i spannet 1–10 miljoner kronor" med 25 procent (s. 12). En gåva under en miljon kronor kvalificerar inte. De aktörer mitt material beskriver rör sig inte i den ekonomin. En företrädare sammanfattade finansieringsjakten så här:

"Vi fick åka till en region i taget. Typ: kan vi få pengar av er? Kan vi få pengar av er? Kan vi få pengar av er?"

Och om vad ett regionalt bidrag faktiskt gav:

"De bidrar fortfarande med hundrafemtio tusen ... vilket verkligen inte är några pengar i ett sådant här sammanhang."

Den som kämpar region för region om 150 000 kronor kommer inte att attrahera en miljongåva. Systemet ska dessutom förse med ett tak och en "broms som reducerar storleken på matchningen om anslaget blir 'översökt'" (s. 146). När efterfrågan överstiger ramen sjunker förstärkningen, och ingen kan i förväg veta vad en gåva ger. Den osäkerheten har de minsta aktörerna sämst marginaler att bära. Så blev det i Norge. När ramen inte räckte blev förstärkningen för gåvor över en miljon norska kronor i praktiken mindre än 25 procent (s. 101).

Kampanjerna av nationell betydelse

Utredningen föreslår att "något mer än hälften av den föreslagna miljarden", omkring 500 miljoner kronor över fyra år, avsätts för riktade insamlingskampanjer för "satsningar av nationell betydelse" på initiativ av regeringen (s. 12, s. 141). Största delen av de nya medlen går då till ett fåtal stora och redan synliga satsningar, utvalda politiskt. Det låter sig svårligen förenas med utredningens egen hållning att armlängds avstånd ska upprätthållas (s. 189). Samma invändning kommer från marknadsliberalt håll. Lars Anders Johansson (Timbro) skriver att matchningen "riskerar att återföra privata medel in i samma politiska prioriteringslogik som reformen borde frigöra kulturlivet från". Kvar av miljarden blir i storleksordningen 100 miljoner kronor om året, som ska räcka till både gräsrotsmatchningen och det semiautomatiska systemet (s. 141). Det är de enda delar av programmet en mindre aktör realistiskt kan nå.

Skörhetsspiralen

I uppsatsen kallar jag mekanismen *skörhetsspiralen*. Bördan att hålla ett samarbete synligt följer inte storlek eller formell makt utan beroende. En aktör som verkar på flera arenor kan lämna ett samarbete när det blir tungt, utan att förlora sin legitimitet. En aktör som bara har det samarbetet kan inte lämna, och bär därför mest även när kapaciteten tryter. Fallen pekar också mot att ju mer etablerat ett samarbete ser ut utåt, desto mer tas arbetet bakom det för givet, också av dem som drar nytta av det utan att bära det. Det är en tolkning av två fall, inte en uppmätt förändring över tid, men den går emot utredningens resonemang om motståndskraft: "Mest resiliënt är förmodligen en institution med många olika intäktskällor" (s. 152). Påståendet är riktigt, men det förutsätter en förmåga att skaffa fler intäktskällor, och den förmågan är vad de beroende aktörerna saknar. För dem innebär en intäktskälla som villkoras av insamlingsförmåga ingen breddning alls, medan avståndet till de aktörer som kan diversifiera växer.

Fördelningsanalysen gjordes på fel axel

Betänkandet prövar farhågan om snedfördelning främst som en geografisk fråga. Det medger att de institutioner som samlar in mest ofta ligger i storstadsregionerna (s. 152) men finner att det "räknat per capita" saknas stöd för "mer omfattande och systematisk regional snedfördelning" (s. 153). Beroende är dock ingen geografisk variabel. Två aktörer i samma stad kan skilja sig helt i förmågan att attrahera en matchad gåva, beroende på hur många ben de står på. En fördelning kan se jämn ut per region och ändå systematiskt gynna dem som har flera intäktskällor. Direktivet ålade utredningen att analysera hur förslagen "bedöms påverka olika kulturaktörer utifrån storlek" (s. 149); på den dimension som betyder mest återstår den analysen att göra. Utredningen noterar att obalanser kan uppstå och hänvisar dem till att "vara en uppgift för politiken att hantera" (s. 152). Den uppgiften bör byggas in i programmet från början (se avsnitt 5).

4. Villkoret bakom nyttokalkylen

Utredningens räkneexempel, nya intäkter till kultursektorn på upp till fem miljarder kronor under fyra år, vilar uttryckligen på villkoret att programmet genomförs "utan att den befintliga finansieringen minskas" (s. 10). Anslagsgivande instanser får enligt utredningen inte skapa "negativa incitament för fundraising genom att dra ner på de offentliga anslagen till de kulturinstitutioner som lyckas väl med sin insamling" (s. 151).

Den fiskala utvecklingen går åt andra hållet. Kulturen utgör 0,62 procent av statsbudgeten 2026, den lägsta andelen sedan år 2000. Sedan 2024 räknas anslaget till kultursamverkansmodellen inte längre upp med pris- och löneomräkning. Som kompensation fick verksamheterna 30 miljoner kronor per år under tre år, och den kompensationen försvinner 2027, samma år som skattereduktionen föreslås träda i kraft. Låter man kompensationen löpa ut samtidigt som nya medel styrs till matchning har man i praktiken flyttat pengar från den samverkande basen till de insamlingsstarka, oavsett avsikt. Reformens nytta går därför inte att bedöma skild från grundfinansieringen, och de två besluten bör fattas tillsammans.

5. Rekommendationer

Förslagen nedan riktar sig till regeringen och ryms inom det investeringsprogram utredningen föreslår. Ingen av rekommendationerna förutsätter att reformen skjuts upp.

1. Räkna det obetalda arbetet innan finansieringen breddas. Ge Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att kartlägga det obetalda samordnings- och synlighetsarbete som i dag subventioneras kultursamverkan, och att genomföra den storleksdifferentierade konsekvensanalys direktivet efterfrågar men betänkandet inte fullföljer. Utan en sådan kartläggning vet staten inte vilka som redan bär systemet gratis. Uppdraget kan bygga vidare på Kulturanalys tidigare rapporter om privat kulturfinansiering (s. 188–189) och kräver ingen ny myndighetsstruktur.

2. Bygg in en fördelningsspärr i matchningen. Matchningen bör inte belöna insamlingsförmåga rakt av. Inom samma miljard kan förstärkningskvoten differentieras, så att små och strukturellt beroende aktörer får en högre andel offentlig förstärkning än de största. Golvet på en miljon kronor i det semiautomatiska systemet bör sänkas eller tas bort, så att även medelstora och mindre gåvor kvalificerar. Tyngdpunkten bör flyttas från de nationella kampanjerna till den matchade gräsrotsfinansieringen, den del av programmet som mindre aktörer kan nå. En differentierad konstruktion skyddar också armlängds avstånd bättre än politiskt initierade kampanjer, eftersom den minskar beroendet av enskilda stora givare hos de aktörer som har svårast att stå emot påtryckningar.

3. Låt en del av miljarden betala samordningen. Även med en högre förstärkningskvot förutsätter matchningen en gåva att matcha, och den förmågan saknas hos de mest beroende aktörerna. En del av programmets medel bör därför gå direkt till det samordnings- och synlighetsarbete som håller samarbeten uppe, till exempel som en örönmärkt samordningspost inom verksamhetsstödet i kultursamverkansmodellen. Posten bör redovisas mot att arbetet har utförts, inte mot vad ett enskilt projekt har producerat.

4. Koppla beslutet till grundfinansieringen. Frågan om hur kultursamverkansmodellens anslag ska räknas upp när kompensationen upphör 2027 bör avgöras inom ramen för investeringsprogrammet, inte vid sidan av det. Kompensationen på 30 miljoner kronor per år bör permanentas eller ersättas av en återinförd pris- och löneomräkning. I annat fall hålls inte utredningens eget villkor om att den befintliga finansieringen inte får minska.

6. Avslutning

Incitament som styr resurser till de minst sårbara aktörerna minskar inte sårbarheten i kulturlivet. Betänkandet ser det obetalda arbete som bär de mindre aktörerna och bygger ändå ett program utom räckhåll för dem. Innan tyngdpunkten flyttas mot privat och matchad finansiering bör staten räkna det arbetet och utforma programmet därefter. Norges erfarenhet av en snarlik ordning förtjänar i det sammanhanget större vikt än den fått i betänkandet.

Lou Mouw

Källor

SOU 2026:31 *Ett investeringsprogram för kultur*. Slutbetänkande av Utredningen om breddad kulturfinansiering (särskild utredare Karin Forseke), överlämnat 18 maj 2026. Särskilt sammanfattningen (s. 9–12) samt s. 35, 38, 101–102, 141, 146, 149–153, 188–189. www.regeringen.se/contentassets/6c2079c1635443b38a92ffc1d6710671/ett-investeringsprogram-for-kultur-sou-202631.pdf

Remiss av slutbetänkandet *Ett investeringsprogram för kultur* (SOU 2026:31), Kulturdepartementet, dnr Ku2026/00479. Sista svarsdag 30 september 2026. www.regeringen.se/remisser/2026/06/remiss-av-slutbetankandet-ett-investeringsprogram-for-kultur-sou-202631

KLYS (2026) *KLYS om Ett investeringsprogram för kultur (SOU 2026:31)*, remissvar, 1 oktober 2026. klys.se/klys-om-ett-investeringsprogram-for-kultur-sou-202631

Johansson, L. A. (2026) "En senkommen normalisering av kulturpolitiken", *Smedjan* (Timbro), 22 maj 2026. timbro.se/smedjan/en-senkommen-normalisering-av-kulturpolitiken

SVT Nyheter (2025) "Kulturen får rekordlåg andel av budgeten för 2026", 22 september 2025, med uppgifter från Magasin K. www.svt.se/kultur/96-miljarder-till-kulturen-en-skandal

Claesson, S. (2025) "Kultursamverkansmodellen får mindre uppdatering", *Magasin K*, 21 oktober 2025. magasink.se/2025/10/kultursamverkansmodellen-far-mindre-uppdatering

Kulturrådet (2025) *Vidareutveckla kultursamverkan* (redovisning av regeringsuppdrag, 15 oktober 2025). kulturradet.se/globalassets/start/publikationer/2025/utveckla-kultursamverkan/vidare-utveckla-kultur-samverkan_tg.pdf

Mouw, L. (2026) *Collective Visibility, Concentrated Labor: Pre-Legitimacy Labor under Fragmented Cultural Governance*. Masteruppsats, Handelshögskolan i Stockholm. (*yttrandets empiriska underlag*) loumouw.net/pdf/collective-visibility-concentrated-labor.pdf